

Sllje Langskjær Nersund

Olav den Hellige, Vikingkonge, Helgenkonge, Krigerkonge, og mer

Historisk bruk av Olav den Hellige under andre verdenskrig

Bacheloroppgave i historie

Veileder: Steffi de Jong

Mai 2024

Sllje Langskjær Nersund

Olav den Hellige, Vikingkonge, Helgenkonge, Krigerkonge, og mer

Historisk bruk av Olav den Hellige under andre verdenskrig

Bacheloroppgave i historie
Veileder: Steffi de Jong
Mai 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Innholdsfortegnelse

Innledning	2
Metode	3
<i>Diskursanalyse</i>	3
Teori.....	5
<i>Hobsbawm - Inventing Traditions</i>	5
<i>Nora – Realms of memory</i>	6
<i>Assman – kulturelt minne</i>	7
Andre verdenskrig, NS og Vidkun Quisling	9
Olav den hellige.....	10
Quisling om Olav den hellige.....	12
<i>Hvorfor Olav den hellige?</i>	12
<i>Kollektivt minne og symbol på norsk kampånd</i>	13
<i>Nasjonalsosialismen som den nye kristendommen?</i>	14
Kronprins Olav og Olav den Hellige	16
<i>Kongen som løftet Norge</i>	16
<i>Kristen Helgen</i>	16
<i>Navnebroren og helgen</i>	17
<i>Kollektivt minne</i>	19
NS og Olav den hellige	19
<i>Legitimere Quisling gjennom Olav den hellige</i>	20
<i>Olav den hellige som eksempel i naziraseideologi</i>	21
<i>Kongelig legitimering</i>	22
Konklusjon.....	23
Kildeliste	26

Innledning

I denne oppgaven skal jeg se nærmere på hvordan Olavsarven og Stiklestad ble brukt for historisk legitimering av ideologier, tankesett og personer under andre verdenskrig. Hovedfokuset i oppgaven kommer til å være på historiebruken som ble benyttet og knyttet opp mot Nasjonal Samling, daværende kronprins Olav og NS lederen Vidkun Quisling. Kildematerialet brukt i oppgaven kommer primært til å være taler som ble holdt i anledning av Olsok feiringen i løpet av krigsårene, både på Stiklestad, men også i London hvor kronprins Olav befant seg under krigen. Spørsmålet som stilles blir da hvordan arven etter Olav Haraldsson senere Olav II den hellige, ble brukt av ulike aktører under krigen for å ha en historisk forankring til sine tankesett.

Jeg ønsker å finne likheter og ulikheter mellom hvordan Olav den hellige som historisk figur ble brukt av ulike aktører som har vidt forskjellige motiver bak historiebruken. Det er også interessant å se om man finner noe grunnlag for hvorfor akkurat denne figuren ble brukt. Var det et bevisst valg å legge vekt på Olav II eller var det bare tilfeldigheter som har ført til det? Hvordan kunne to mennesker på hver sin side av historien som Vidkun Quisling og daværende kronprins Olav, bruke samme historiske figur til å fremme to så ulike tankesett og oppfatninger om krigen? Spesielt når man ser på disse to historiske figurene som å stå på hver sin side av historie, når man tenker på Vidkun Quisling som kanskje i ettertid eller i vår samtid er et symbol på landsforræderi og daværende kronprins Olav og hans familie som en stor del av det frie Norges identitet. Problemet som oppstår da er at begge sider bruker denne symbolikken for å fremme to svært ulike politiske historiske og ideologiske standpunkter, som på hver sin side ser på Olav den hellige som en figur for sin politikk og at den andre siden bruker han «feil».

Når det kommer til kilder er det i hovedsak avisartikler fra krigsårene som dokumenterer møtene på Stiklestad, men også kronprins Olavs tale i London, i anledning Olsok, også for Olav den hellige og Olsok selv. Disse kildene redegjør også for hvem som holdte de ulike talene og sier noe om hvem de var og hvorfor de holdte talene. Oppgaven forholder seg også til hovedsakelig tre historiske teorier som har som mål å hjelpe å bygge opp under de ulike argumentene. Disse er *Inventing Traditions* av Erik Hobsbawm og Terence Ranger, *Realms of Memory* av Pierre Nora, og *Kulturelt Minne* av Aleida og Jan Assman,

For å simplifisere vil oppgaven referere til Olav den hellige også som Olav II når det ikke er nødvendig å spesifisere med tittelen, men det er da altså Olav II den hellige oppgaven

viser til. Den daværende kronprins Olav vil også bli referert til som bare kronprinsen eller kronprins Olav da det er passende og ikke nødvendig med spesifisering.

Metode

Denne oppgaven baserer seg på å gjøre en analyse av ulike taler og intervjuer som blir gitt av daværende Kronprins Olav, Vidkun Quisling og ulike NS medlemmer. Oppgaven tar for seg to ulike taler av Quisling, en fra Olsok i 1943 og en fra 1944, disse er skrevet om i Folkets blad (1943)¹ og Buskerud Blad (1944)². Daværende kronprins Olavs tale er fra avisen Norsk Tidend (London) og ble skrevet om rundt Olsok i 1941³. Det er i hovedsak to aktører fra NS som også er representert i oppgaven, dette er Partiminister Fuglesang og Dr. Eyvind Mehle. Den førstnevnte gjennom to taler, en i avisen Frostingen i 1944⁴ og en i Nordlandsposten i 1942⁵, sistnevnte i avisen Arbeidets rett i en artikkel fra 1944⁶. I dette kapittelet skal vi i hovedsak redegjøre for diskursanalyse som er den hovedsakelige metoden brukt i denne oppgaven, men også kjapt gå inn på en representasjons analyse da det også er et viktig aspekt av diskursanalysen.

Diskursanalyse

Diskursanalyse er en metode som ble i stor grad utviklet basert på verk av den franske filosofen Michel Foucault. En diskursanalyse bruker også mange av de samme prinsippene som en representasjonsanalyse, som er de to analysene som blir presentert i boken Historiens arbeidsmåter (2018). Den største forskjellen mellom de to metodene er i hvilken grad utsagnets sannhet egentlig har så mye å si. Hovedideen bak en representasjonsanalyse er å se hvordan et eller flere fenomener, reelt eller imaginært, blir fremstilt og konstruert for å få det til å gi mening. Disse fenomenene er ofte presentert i en eller flere ytringer/utsagn, og det er i disse ytringene man skal se på hvordan de gir fenomenene mening.⁷ Det klareste eksemplet vi skal se i løpet av denne oppgaven er hvordan en NS-aktør omtaler «den hvite rasen», noe som er problematisk da man i dag forholder seg til det faktum at «den hvite rasen» ikke er en

---

¹ Folkets blad, 1943, s 1

² Buskerud blad, 1944, s 1-2

³ Norsk Tidend, 1941, s 1

⁴ Frostingen, 1944, s 1

⁵ Nordlandsposten, 1942, s 2

⁶ Arbeidets rett, 1944, s 1-4

⁷ Ryymen, 2018, S 57-59

eksisterende enhet innenfor mennesker biologi. Oppfatningen da er å prate om «rase» som en enhet mennesker som i dette tilfellet viser til folk med slektskap fra bare de nordiske landene i Europa, som Norge og Sverige, for å skape et skille mellom dem og de andre, da i denne sammenhengen med Nazistisk raseideologi for eksempel kan være Jøder.

Om vi fortsetter med eksemplet over er det ifølge en diskursanalyse ikke så viktig å se på om «den hvite rase» faktisk er noe som eksisterer innenfor biologien det som bærer vekt, men heller hvorfor det ble noe man brukte. En diskursanalyse har som mål å prøve å plassere et objekt, i dette tilfellet et utsagn, inn i en diskurs, altså et mønster eller en gruppering av lignende objekter i en historisk kontekst. Det er derfor ikke så viktig hva som egentlig er sannheten om man bruker denne metoden i en analyse, men heller hvordan folk forholder seg til det og hvordan diskursen ble sett på. «Den nordiske rase» er derfor ikke sett i kontekst av om den faktisk utgjør en biologisk gruppering eller ikke, men heller hvordan menneskene som forholdt seg til denne diskursen så på fenomener og hvorfor de oppfattet de som sant.

Diskursanalysen vil derfor flytte fokuset som ble gitt av en representasjons analyse som fokuserer på hvem, hva, hvorfor og i hvilken kontekst. Metoden vil heller fokusere på hvordan disse utsagnene og tekstene forholder seg til hverandre innad i en diskurs. Man kan da si at selv om vi i dag er under en klar oppfatning om at «den hvite rase» ikke er en noe reelt innenfor biologien, må man se den gruppen av utsagn ut ifra konteksten den er satt i og se på mønstrene som kan forklare hvorfor det mulig var en realitet for taleren. Med det åpner man for spørsmål som hvilke mønstre vi ser ut ifra diskursen? Hva knytter dem sammen? Er det ulike måter å se på «rase» på, eller er alle like? ⁸

Så i denne oppgaven sammenheng er hovedspørsmålet hvordan blir Olav den Hellige brukt av ulike aktører for å få legitimering av deres handlinger, men også han selv? Så hvordan plasseres de ulike talene inn i diskursen som er bruken av Olav den hellige, hvordan forholde de seg til hverandre og fremstår det et mønster. Selv om en representasjonsanalyse ligger i grunn av mye av analysen er det ikke det som legges vekt på.

---

⁸ Ryymin, 2018, S 61-64

Teori

Denne oppgaven baserer seg på primært tre teorier innenfor historieforskning, disse tre kommer til å bli brukt om hverandre i løpet av oppgaven og derfor kan det være nyttig å se litt nærmere på dem før man ser på hvordan de har dannet grunnlaget for denne oppgaven. De tre teoriene er i hovedsak basert på de tre verkene «Realms of Memory»,⁹ «Inventing Tradition»¹⁰ og «kollektivt minne».¹¹

Hobsbawm - Inventing Traditions

Den første teorien er «Inventing traditions» som blir presentert av Eric Hobsbawm og Terence Ranger (2012). Denne teorien baserer seg på å analysere hvor noen tradisjoner kommer fra og hvordan de blir «funnet på» og fremstilt, da en i stor grad ser et mønster av tradisjoner som blir oppfunnet på 1800 tallet. Tradisjoner er noe som mange tenker på som så gammelt som det kan bli, og de har en tendens til å få legitimitet i den oppfatning at de er gamle, satt i sten, at de på et vis har fungert og derfor følger vi dem. Tradisjonenes legitimitet kommer også ofte av at man ikke helt vet hvor de kommer fra når det kommer til daglig livet. Som barn har man kanskje spurt foreldrene sine spørsmål om hvorfor vi følger en tradisjon og svaret er ofte en variasjon av «fordi vi alltid har gjort det». Derfor får en handling nesten en autoritet bare man gir dem stemplet en tradisjon, og man tenker ikke over at noen må ha startet den og gjort denne handlingen for første gang i denne sammenhengen. Det er dette Hobsbawm presenterer når han omtaler «inventing tradition» han forklarer hvordan tradisjon blir etablert som en autoritet, selv om den også er funnet på. Det legges også vekt på hvordan historien blir brukt for å la tradisjonene virke gammel, altså for å få dem til å fremstå eldre enn de som oftest er.¹² Dette er noe som kommer frem i denne oppgaven når den skal diskutere Olav den hellige, vi skal senere se på hvordan tradisjonene rundt han som nasjonal helt ikke fikk sin oppblomstring før på 1800-tallet. Som vi skal komme tilbake til senere, men som fint kan nevnes her som eksempel er kroningen og signingen av norske konger i Nidarosdomen, dette var en konkret tradisjon som kom etter grunnlovssamlingen på Eidsvold i 1814. Det skulle bli gjort for å knytte de nye kongene av Norge opp mot de gamle og da

---

⁹ Nora, 1992.

¹⁰ Hobsbawm & Ranger, 2012.

¹¹ Assman, 1995

¹² Hobsbawm, 2012, s 1.

spesifikt Olav den hellige.¹³ Så selv om en kan tro at signingstradisjonene vi har i dag er veldig gammel, noe som er tradisjon og som har blitt gjort i Norge siden middelalderen og Olav den hellige selv, ser man egentlig at den bare går tilbake 200 år.

Nora – Realms of memory

Nora argumentere at minnesteder (Lieux de mémoire) har tatt plassen til ekte miljøer for minne (Mieux de mémoire). Med dette mener Nora at minnet ha måtte stedfeste seg i ulike «steder» i stede for miljøer hvor minnet kan bli fostret for å vedvare. Erll setter Noras teori opp mot kollektivt minne, da Nora i stor grad viser til at minnesteder er en konsekvens av at kollektivt minne og kollektiv/nasjonal identitet forsvinner eller mister kraft. Altså at minne steder fungerer som noe som holder av plassen til et naturlig kollektivt minne.¹⁴

Men hva er disse minnstedene? Minnsteder er ikke utelukkende geografiske og eller fysiske ting som steder, monumenter, bygninger, kunst eller lignende, det omfatter også historiske figurer og begivenheter.¹⁵ Så i denne oppgavens sammenheng kan man si at både Stiklestad og Olav den hellige er minnsteder. Men hva med disse miljøene Nora diskuterer og at minnsteder har tatt deres plass, Ola Svein Stugu forklarer dette i sin bok *Historie i bruk* (2020). Det Nora prøver å vise til er at de tradisjonelle institusjonene som før fokuserte på den hverdagslige historien som var en del av den vanlige hverdagen har blitt borte og blitt erstattet med historien som skal organisere og kategorisere alt. Nora ser da på historien som en rotete og problematisk rekonstruksjon av fortiden og minne, mens minne er i stor grad noe mer flytende, noe som er en del av et folk eller en nasjon og blir tatt vare på fordi det er viktig, det kan også ligge «sovende» men bli vekket igjen når det trengs. Det Nora da sier er at en tvunget historie, det å prøve å rekonstruere noe som ikke lenger er, tar over for minnet, hvor man kan si det som er relevant er det som blir husket, det som er viktig og har relevans for nåtiden.¹⁶

Et annet aspekt av Noras teori er hvordan man kan anvende historien Nora viser selv til en kalender som ble laget i Frankrike i tiden rundt den franske revolusjon og hadde egne navn og symboler som omhandlet revolusjonene i «egne ord». Dette blir da et minnsted, altså det konkrete som er igjen av det som skulle vært et kollektivt minne i en større grad.¹⁷ Det blir også vist til i Noras bok hvordan Nazistene brukte Gallerne under krigen for å

---

¹³ Det norske kongehus, 2023a

¹⁴ Erll, 1992, s 23

¹⁵ Erll, 1992, s 23

¹⁶ Stugu, 2020, s 30 - 31.

¹⁷ Nora, 1992, s 15

rettferdiggjøre et samarbeid mellom franskmenn og tyskerne under krigen da dette skulle være deres felles «forfedre». Dette ble da problematisk da det ikke var sikkert om var sannheten, hvem var forfedrene til Frankrike, Frankerne eller Gallerne.¹⁸ Det samme ser vi i Norge under krigen, hvordan tilknytningen til det germanske gir et argument for samarbeid mellom Norge og Tyskland.

Assman – kulturelt minne

Den siste teorien denne oppgaven skal bruke er kulturelt minne som i det formatet vi ser i denne oppgaven ble utviklet i stor grad av Aleida og Jan Assman, men som har blitt presentert av blant annet i boken *Memory in Culture* (2011) av Astrid Erll. I boken til Erll blir kulturelt minne i sin enkelhet forklart som en hendelse som blir husket og definert som viktig, avgjørende, et brudd med fortiden, osv, for en gruppe mennesker. Denne gruppen kan være et folkeslag eller en nasjonalitet eller en minoritet med mer. Gjerne tenker en på dette som å ta en historisk begivenhet og lage den om til en fundamental del av for eksempel en nasjons historie for så blir det laget og oppstår myter om hendelsen.¹⁹

Ifølge Jan Assman består kollektivt minne av to «deler»: Kommunikativt - og kulturelt minne. Communicative memory eller kommunikativt minne som er nærmeste norske oversettelse går i stor grad ut på historie som kommuniseres i det daglig eller hvordan vi kommuniserer historie mellom hverandre. Kommunikativt minne karakteriseres med nærheten til hverdagen, med det menes det at dette er den historien man på en måte har et forhold til. Denne typen minne kan man dermed si krever at de som forteller om minne selv har opplevd det eller var i livet når det skjedde, de har derfor en personlig oppfatning om det. Man kan dermed si at andre verdenskrig kan være en kommunikativt minne fordi de enda er mennesker som levde under krigen som kan fortelle om det.²⁰ Cultural memory eller kulturelt minne på norsk, handler i større grad om det som er lengre unna, altså i motsetning til kommunikativt minne som forholder seg nært hverdagen er kulturelt minne karakterisert ved distansen fra hverdagen. Det kulturelle minne er gjerne noe du ikke selv har noe personlig eller individuelt forhold til, men heller aspekter av historien som i større grad krever for eksempel at en lærer det i skolen. Kulturelt minne går i stor grad ut på de historiske hendelsene som legges vekt på å huske fordi de blir sett på som viktig for eksempel

---

¹⁸ Pomian, 1992, s 28-31

¹⁹ Erll, 2001, s 30-32

²⁰ Assman, 1995, s 126-128

utviklingen til nåtiden. Det kan også være historiske begivenheter som blir sett på som avgjørende for de ulike gruppene de berørte.²¹

Kulturelt minne kan på et vis da bli sett på en tilknytning til historiske begivenheter som er grunnet i en sosial relasjon til noe eller noen, som så blir reflektert over som et kulturelt bånd.²² På mange måter er det det kulturelle minnet som oppbevarer mye av de sentrale aspektene av hva som gjør en gruppe unik og hva som forener gruppen.²³ For å eksemplifisere er 1814 et av de beste eksemplene for en nordmann. 1814 er blitt et symbol på frihet for mange nordmenn og de fleste føler en viss tilknytning til årstallet, spesielt på 17 mai. Følelsene knyttet til årstallet er for mange symbolikk på kjerneverdier som knyttes til den norske identiteten. Dette viser til en sosial relasjon som gir en tilknytning til en historisk begivenhet. Eksemplet her kan da være Olav den hellige, i relativt stor grad kan man anta at mennesker utenfor Norge ikke har veldig stor kunnskap om helgen kongen, men en Nordmann har som regel en viss relasjon til han. Man må også vedkjenne at disse minnene ikke er automatisk, det er som regel et valg som er gjort for at dette minnet skal være kollektivt. Dette skal vi se mer på når vi ser på Olav den hellige og hvordan han vokste frem igjen på 1800-tallet.

Kulturelt minne eksisterer også i seg selv på to plan, det ene er at det eksisterer i potensialet (potentiality), altså i arkiver, bilder, statuer, osv, altså det konkrete, det er i som regel tenkt til det av minnet som ikke brukes, det som lagres unna det som faktisk er i det åpne og konkret blir brukt. Et godt eksempel her er et museum, hvor de har en utstilling, men ikke rom til å stille ut alt, potensialet er da alt som omhandler dette minne, selv om det ikke blir utstilt. Det andre er at kulturelt minne eksisterer i sin aktualitet, dette er hvor hver bruker av minne putter det inn i sin egen kontekst for å gi det relevansen de gjeldene aktøren.²⁴ Dette viser da i større grad hvordan det kollektive minne både må ses på som noe fast og bestemt, men også noe individuelt som kan formes, tolkes og forstås på ulike måter. Dette gjør også at det kan brukes og formes til å passe de enkeltes formål. Om man da fortsetter eksemplet med 17 mai kan man tenke seg at det kollektive minnet rundt den datoen ble endret i 1945 da dagen ikke lenger bare ble feiret for grunnloven som ble underskrevet i 1814, men ble også brukt for å feire slutten på andre verdenskrig som bare var litt over en uke før 8 mai. Minnet rundt dagen er fremdeles i stor grad reservert grunnloven, men siden er det mange som også

---

²¹ Assman, 1995, s 128-129

²² Assman, 1995, S 125-129

²³ Assman, 1995, s 130

²⁴ Assman, 1995, s 130

hedrer de fallene under krigen denne dagen, dermed blir konteksten for spesielt menneskene som levde i 1945 endret spesielt det året.

Andre verdenskrig, NS og Vidkun Quisling

Andre verdenskrig bryter ut i Norge 9 april 1940 da tyske krigsskip kommer inn Oslofjorden, Norge hadde egentlig erklært seg nøytral i krigen som vi hadde gjort i første verdenskrig, men nøytraliteten fikk vi ikke beholde da både Tyskland som var en del av aksemaktene og England som var en del av de allierte, altså de to sidene i krigen, hadde interesser i landet. Mens krigen allerede hadde vært i gang siden september i 1939, var det 9 april som ble datoen da krigen startet for alvor for Nordmenn. Norge forble okkupert av Tyskland frem til krigens slutt 8 mai 1945. På denne tiden befant den norske regjering, kong Håkon og daværende kronprins Olav seg i London.²⁵

NS eller nasjonal samling var et parti stiftet av Vidkun Quisling i 1933, men datoen er litt ubestemt. NS ble aldri demokratisk sett et veldig stort parti og fikk lite støtte i det norske folket før 1940 da Quisling gjorde statskupp og satte seg selv og partiet sitt som den nye regjeringen under tysk okkupasjon. Quisling fikk ikke den statsminister eller fører posisjonen han mest sannsynlig hadde sett for seg når han gjorde statskupp over radioen, men han fikk sitt parti i makt og som eneste lovlige parti under krigen forble han som leder i partiet frem til krigens slutt. Han fikk også rolle som ministerpresident i løpet av krigen og derfor fikk mer makt enn han hadde før.²⁶ Partiets største fiende var kommunistene ifølge Quisling selv, ved mer enn en anledning ga han sterk kritikk til Arbeiderpartiet som han mente så godt som ønsket å se samme revolusjonære bølge i Norge som i Russland. Partiet var også klart bygget opp på nasjonalistiske verdier om Norge og landets storhetstid, som også var mye av grunnen til at de så sin tilknytning til Tyskland og nazist partiet og Hitler.²⁷

NS definerte Norges storhetstid som vikingtiden og høy middelalderen, noe de ofte ikke var alene om. NS og Quislings ideologi har hatt en sterk festning i historien når de argumenterte til og i fra, for og imot ulike aspekter av deres ideologiske tankegang. Vikingene og karakterene fra norsk middelalder historie ble på mange måter kjernen i NS ideologi da de ble idealene en skulle strekke seg etter. Norge i denne perioden ble også noe man ville strekke

---

²⁵ Grimnes, 2021, s 19-28.

²⁶ Gjerpen, 2022.

²⁷ Grimnes. 2021. s 153-157.

seg etter: ifølge Quisling og NS var Norge en av de styrende maktene i Europa under vikingtiden og høy middelalderen. Det vektlegges at land som England og Russland ikke hadde vært det de er i dag hadde det ikke vært for viking ferdene. Menn som Olav den hellige ble også hyllet for å samle Norge til en nasjon og dette ble knyttet opp til nasjonalsosialismen som sto sterkt i partiet. Partiet viste til at det var den ånden av en nasjon man måtte bygge opp igjen i samtiden, noe NS kunne gjøre.²⁸ Quisling var også en aktør i å knytte norsk historie opp mot NS ideologi da han var vokst opp med disse historiene i stor grad da faren var prest og særlig opptatt av å fortelle barna sine om de store slagene i norsk historie. Dette er ikke noe som er særskilt Quisling, men det kan forklare hvorfor ideologi messig han følte seg knyttet til disse barndomshistoriene. Han så også en særlig tilknytning mellom seg selv og historiske norske figurer. Talene som holdes av både Quisling og andre virker som å vise til en tilknytning mellom Quisling og spesielt i disse tilfellene Olav den hellige.

Olav den hellige

Det er få nordmenn i dag som ikke kjenner til navnet og vet noe om figuren som navnet tilhører. Olav den hellige er mest kjent som kongen som kristnet Norge og døde på Stiklestad i 1030, men han er også en av de mest vell dokumenterte kongene fra de ulike sagaene og andre kildene vi har om Norske konger. Olav den hellige ble konge i Norge i en tid hvor landet var teologisk ustabil, norrøne Norge sto mot det kristne kontinentet Europa, og Olav som selv var blitt døpt kristen når han var på kontinentet, kom til Norge med misjonerings ambisjoner. Som sagt så sies det på folketungen at Norge ble kristnet etter slaget på Stiklestad, noe man bør ta med i klypesalt, men det er fra det slaget Olav ble til akkurat «den hellige Olav». Etter slaget ble han en katolsk helgen som døde for troen og kampen om å kristne Norge, Olav den hellige ble gjort til helgen i 1031, altså bare et år etter hans død, noe som er ganske raskt. Innenfor Norsk saga litteratur er Olav den hellige en av de mest dokumenterte figurene fra perioden. Han er også en gjengående karakter i skaldedikt og andre kilder fra blant annet England og Frankrike.²⁹

Olav den hellige har fått tittelen som nasjonalhelt, noe som kanskje kan virke som at han har hatt siden hans egne tid, men dette er ikke tilfellet og det er det som er interessant for denne oppgaven. Som mye av norsk tradisjon i dag så man en oppblomstring av bruken av olavsarven på 1800-tallet når nasjonalromantikken så sin oppblomstring i Norge. Før dette

---

²⁸ Grimnes, 2021, s 158-160.

²⁹ Bagge, 2015.

hadde kirken prøvd å glemme Olav den hellige etter reformasjonen da han var en katolsk helgen, noe som ikke passet inn i den protestantiske troen. Dette endret seg på 1800-tallet når menn som Bjørnstjerne Bjørnson skulle få han frem i lyset igjen, noe som gjorde at han faktisk fikk en ganske stor rolle i norsk historie fortelling i ettertid, sammen med andre store karakterer i norsk historie fra middelalderen som Harald Hårfagre og Lade jarlene osv.³⁰ Olavsarven kan derfor allerede fra 1800-tallet ses på i lys av teorien til Hobsbawm og kan ses på som en «oppfunnet» tradisjon fra 1800-tallet som mulig NS og Quisling ville bygge videre på. Mange av talene som vises til i denne oppgaven er holdt i anledning Olsok dagen, altså feiringen av Olav den hellige. Det finnes ifølge den norske kirke fragmenter av salmer til Olsok messen som stammer tilbake til 1100-tallet, disse fragmentene er enda den dag i dag brukt for i anledning av messen.³¹ På den ene siden er faktisk tradisjonene rundt Olav den hellige og feiringen rundt han en tradisjon som stammer tilbake flere århundre, men som vi så sluttet mange å feire han etter reformasjonen på 1500-tallet og man så ikke en oppblomstring av feiringen før på 1800-tallet igjen. Dette samspiller da med hva Hobsbawm og Ranger viste til, fordi tradisjonene er fremstilt til å være eldre enn det de er, eller om ikke annet mer kontinuerlig enn det de er. Et annet eksempel på tradisjoner som ble funnet opp rundt Olav den hellige som kanskje virker mye eldre enn det er, er signingen av norske konger i dag som skjer i Nidarosdomen, nettopp på grunn av kong Olav II den hellige og kong Olav V. Nidaros dommen er ikke bare et symbol på Olav den hellige, men har blitt et mer generelt symbol på det norske monarkiet. Nidaros dommen ble valgt som signings sted for norske konger nettopp på grunn av Olav den hellige og tradisjonene som omgikk han. Det var også Olav V, i denne oppgaven mye omtalt som daværende kronprins Olav som senere skulle fastsette at de norske kongene etter unionstiden skulle signes i Nidarosdomen. Dette etter at Stortinget bestemte å gå vekk i fra en kroningsseremoni og over til en signing om kongen skulle ønske det, noe Olav V ønsket dagen han ble konge.

---

³⁰ Orning, 2019.

³¹ Den norske kirke, ukjent år

Quisling om Olav den hellige.

Denne delen baserer seg i stor del på taler Quisling holdt i anledning av Olsok i løper av krigen, spesielt på Stiklestad hvor NS hadde stevner denne dagen gjennom mye av krigen og årene før. De fleste talene er hentet fra aviser som forteller om hendelsesforløpet fra dagen.

Hvorfor Olav den hellige?

Som vi så i innledningen om Olav den hellige så man at tradisjonene rundt denne historiske karakteren kom frem igjen på 1800-tallet etter en lengre periode hvor han skulle bli glemt. Disse tradisjonene kom som en konsekvens av nasjonalromantikken og da ble Olav den hellige «omgjort» fra å bare være katolsk helgen til en av de nasjonalhistoriske heltene som skulle få mye fokus i denne romantiske perioden. Tradisjonene som oppstod rundt Olav den hellige overlevde også forbi nasjonalromantikken da man enda ser at de praktiseres, spesielt når man ser at det enda er Olsok feiring på blant annet Stiklestad. Olsok messen er for eksempel framstilt for å være kontinuerlig praktisert siden 1031 da Olav II ble en helgen, men i realiteten var det en lang periode hvor messen ikke ble praktisert i det hele tatt. Quislings bruk av kong Olav II viser hvordan de prøver å bruke tradisjoner som skal fremstilles som veldig gamle og kontinuerlig for å legitimere egne handlinger i sin samtid. Quisling og NS bruker dermed den legitimiteten Olav den hellige får fra hans historiske forankring for å gi seg selv de samme fordelene. Dette ved å fortsette Olsok stevnene på Stiklestad gjennom krigen og gjennom å hedre Olav II, altså ved å fortsette tradisjonene rundt Olav den hellige med Olsok messe på Stiklestad gir de seg selv legitimitet. Dette er noe man ser kontinuerlig gjennom de fleste av talene og derfor ikke knyttet konkret til et sitat.

Spørsmålene dukker egentlig opp når man tenker over at NS så på Norges storhetstid i stor grad som vikingtiden, bruken av Olav den hellige er jo da litt mistenkelig når det i stor grad var han som endte den norske vikingtiden ved å kristne Norge i 1030. Grimnes argumenterer for i sin bok at dette er fordi kristningen av Norge var en prosess som ble gjort med makt, derfor kan man bruke det for å legitimere NS maktbruk ovenfor det norske folket under krigen. Han nevner han også Harald Hårfagre som en figur som ofte blir brukt i NS legitimering.³² Kristningen kan derfor i stor grad sammenlignes med hvordan Quisling gjorde statskupp og hvordan Norge ble okkupert.³³ Det er derfor tydelige tegn på at et av motivene

---

³² Grimnes, 2021, s 158

³³ Gjerpen, 2022.

bak bruken av Olav den hellige var for å lage en sammenheng mellom hans maktbruk og tvang i kristningsprosessen og Quislings og NS maktbruk og tvang under krigen.

Kollektivt minne og symbol på norsk kampånd

Quisling sa følgende i en tale om Olav den hellige i 1943, «Olav Haraldsson er den videst kjente mann i rekken av de landsstyrere som har rådd for Norge, og en av de mest eiendommelig. Hans historiske verk mer enn noe annens var det at landet ble samlet til et rike og folket kristnet.»³⁴ Symbolikken rundt Olav II bærer da også ekstra kraft fordi han kan få tittelen som et kollektivt minne. Her som når vi skal diskuterte daværende kronprins Olavs historiebruk er det i konteksten av hva som ikke blir sagt som er det viktige. Det er ikke noe behov for å forklare hvem Olav den hellige er i fra noen av sidene, Han bærer navnet sitt og med det sin kraft ut ifra at mottakerne til talen vet hvem det er prat om uten noe mer forklaring. Selv om det i stor grad handler om hva som ikke blir sagt viser Quisling i sitatet over til hvordan Olav II Haraldsson er en velkjent historisk figur, til og med en av de mest kjente og sterke knyttet til Norge. Viten om at han er et kollektivt minne gjør at symbolikken man vil sette til kongen kan ta mer rom enn forklaringen av hvorfor man bruker han. Som her ser man hvordan uten videre forklaring kan man bruke Olav II som et symbol på et forent Norge. Vi ser flere slike tilfeller gjennom Quislings taler, flere av de skal vi se på i andre deler av oppgaven, hvordan Olav II blir et symbol på norsk kampvilje og et forent Norge i krigen.

Om vi også bruker Noras teori kan man se like tanker, selv om han mener minnesteder er det motsatte av et kollektivt minne og heller noe som har tatt over for det kollektive minnet kan man jo si ifølge Nora er Olav den hellige akkurat dette. Gjennom oppgaven ser en egentlig hvordan Noras teori i stor grad fungerer ut ifra Olav den hellige og Stiklestad, de to er i seg selv minnesteder, der er noe vi husker og noe som er velkjent for mange, men historien rundt er rotete og uorganisert, derfor mulig å manipulere til sin egen vinning. En kan med det se at Quislings historiebruk også er preget av dette, en viten om at Olav den hellige er et minnested eller et kollektivt minne, men at historien rundt mulig er så stor og komplisert at symbolikken man knytter til minnestedet/karakteren kan brukes på en måte som passer en egne motiver. Da Noras teori går inn i det med kollektivt minne kan man se Olav den hellige som både og. Han er et Kollektivt minne, men ut ifra Noras teori så kan en også se hvordan han er et minnested da historien rundt i større grad ikke er like kollektivt kjent, men i større grad bare karakteren og noe av det som skjedde rundt han.

---

³⁴ Folket bladet, 1943, s 1

Nasjonalsosialismen som den nye kristendommen?

Quisling holder tale på Stiklestad i 1944 i anledning Olsok det året, hvor NS i tillegg skal reise en Bauta til ære for Olav den hellige, der sier han følgene, «Men vi var tidligere selv med på å beleire Europa, som også den gang gjennomlevet en alvorlig krise. Europa slo seg imidlertid igjennom denne beleiringen og vant, og det som skjedde her på Stiklestad, var at Europas livs form seiret hos oss, i vårt land».³⁵ I stor grad ser man at Quisling bare unnlater å nevne Olav den hellige som kristen helgen og hvordan han kristnet Norge. Han nekter aldri for det og en sjelden gang nevner han det, men i stor grad unngår han akkurat det aspektet av kongen. Hvordan vikingene beleiret blant annet det kristne England, hvordan de ble slått ned på og hvordan Norge også ble kristnet etter det. Det er ganske spesielt å kunne bruke Olav den hellige, en katolsk helgen, uten å nevne kristendommen konkret. Dette kan man forklare ved hjelp av Noras teori, hvor overfloden av informasjon om Olav den hellige gjør det mulig å bruke han som historisk figur uten å konkret gå inn i kristendommen. Når man også ser dette også i lys av Assmans teori hvor minner blir plassert inn i en kontekst som gir det kulturelle minne aktualitet for den enkelte. Dermed ser man hvordan de to teoriene sammen forklarer at siden Olav II ikke bare er en kristen helgen, men også i teorien en viking og en kriger konge kan man bruke de aspektene av kongen som er relevant for konteksten man ønsker å sette han inn i. Et annet aspekt av dette sitatet er hvordan han viser til et forent Europa under kristendommen uten å nevne religionen i det hele. Dette bygger på de samme prinsippene som ovenfor, hvordan man kan velge hva man legger vekt på i sin historiebruk. Her ser man at Quisling vektlegger i større grad det faktum at Europa blir forent under noe, i stede for å fokusere på hva det var. Det viktige blir dermed et forent Europa sammen om et felles mål, som er det han ønsker skal skje under krigen. Derfor kan det vises at Quisling ønsker å fremme en oppfatning om å forene Europa under Nazismen/nasjonalsosialismen på samme måte som Europa ble forent under kristendommen.

Quisling sier videre i sin tale på Stiklestad i 1944:

Før Stiklestad hadde Europa gjennomlevd en mørk tid, (...) men så kom det en blomstringstid som Europa aldri har sett maken til. Og det er ganske bemerkelsesverdig at vårt folk foldet seg ut i pakt med hele Europa. (...) Alle som har levet seg inn i nasjonalsosialismen vet at den har idegrunnlag som kan skape en rik utvikling både av materiell og åndelige verdier. (...) under kampens press fra øst, vest, nord og sør vil Europas folk sveises sammen på grunnlag av nasjonalsosialismens ideer».³⁶

---

³⁵ Buskerud Blad, 1944, s 2

³⁶ Buskeruds blad, 1944, s 1-2.

Om man tenker videre på avsnittet over om å unngå å bruke kristendommen i talene om Olav den hellige kan dette vise sitatet kanskje vise en mulig forklaring. I sitatet over datter Quisling bort kristendommen, men fremhever Nasjonal sosialismen, på en måte som virker til å skal sammenligne de to uten å navngi den første. Dette så man også i hvordan Quisling ville fremme et forent Europa under noe, altså kristendommen, uten å ønske å fremme kristendommen. En mulig teori kan være at Quisling prøver å si at nasjonalsosialismen er den nye kristendommen, på den måten at det kristendommen var for Olav den hellige, motivet bak seieren hans, kommer også nasjonalsosialismen til å være seieren for han selv, NS og Norge. Om man her ser på de samme teorien som ovenfor gir også dette mening, hvordan det å sette Olav den hellige inn i sin egen kontekst og gjøre et utvalg av informasjon kan man vri historien til å passe det motivet man ønsker. Teoriene bygger opp på det å være selektiv, å velge de egenskapene ved en historisk figur som er viktig i den konteksten. Quisling velger å bruke Olav som en vikingkonge når kristendommen ikke passer inn i ideologien hans, men når kristendommen kan bli brukt for å løfte opp nasjonalsosialismen er det et trekk ved Olav II han heller velger. Det å kunne bruke kristendoms aspektet av Olav II for å løfte egen ideologi kan da også forklare konkret hvorfor han velger å bruke helgenkongen. Nemlig fordi det er mulig for Quisling å bruke han til eget ønske, på en måte som kan tilpasses konteksten der og da.

Som vi har sett så langt er Quislings historiebruk preget av en bruk av tradisjon for å legitimere sine egne handlinger i sin samtid. Det er ikke nødvendigvis bruken av tradisjonene rundt Olav den hellige som gir Quisling legitimitet i det han sier, men det er disse som gir legitimitet til Olav II som symbol. Det er også en klar bevissthet rundt Olav den helliges rolle som et kollektivt minne, hvor Quislings bruk av kongen ikke trenger forklaring, men er basert på en antagelse om at målgruppen for talen har nok kunnskap om temaet så det ikke trenger dypere forklaring. Det siste aspektet av Quisling sin historiebruk kommer frem i vagheten rundt Olav den hellige som en kristen helgen. Talene virker til å vise en bevist vaghet omkring de temaene med kongen som ikke passer best sammen med Quislings ideologiske motiv bak å bruke han. Quisling ønsker å fremme Olav II som et symbol på norsk kampånd og en representasjon for Europeisk samarbeid som Norge nå må ta en del i på samme måten som på Stiklestad, da selvfølgelig på tysk side. Aspekter av Olav II som kristningen av Norge virker det da som han vil tone ned, selv om han bruker selve prosessen for å legitimere NS egne brutalitet, så er selve det at Norge ble et kristent land noe som i større grad ikke stemmer overens med ideologien hans.

Kronprins Olav og Olav den Hellige

Den daværende kronprins Olav befant seg som sagt i London under krigen, sammen med sin far kong Håkon VII. Denne oppgaven bruker en tale kronprinsen holdt i på Olsok i 1941, etter han og kongen hadde vært på Olsok gudstjeneste, der han prater til det norske folk om krigen, men også Olav den hellig.

Kongen som løftet Norge

Som vi ser i sitatet under er det en ganske ulike tone i kronprinsens tale enn i Quislings taler om Olav II. «Vi minnes videre hvorledes hand vært gjennom tidene løftet og bar det norske folk gjennom nød og motgang. Selv hadde han mange vanskeligheter og kjempe med. Da han kom tilbake med den kristne tro og lære som han hadde fått ute i verden, fant han landet splittet og preget av hedenskap.»³⁷ Kronprinsen legger vekt på Olav den helliges løftene symbolikk, dette i større grad hvor Quisling og NS legger vekt på kampånd, mot, styrke og lignende mer «brutale» egenskaper. Quisling og NS legger altså i stor grad vekt på kampånd og det å vinne krigen i sin bruk av Olav den hellige, på den andre siden legger kronprinsen vekt på egenskaper ved kongen som beskriver det å reise seg etter motgang. Kronprinsen fremmer en versjon av Olav den hellige som ikke bare den historiske figuren som kristnet Norge med tvang, men kongen som løftet Norge ut av mørket, i stede for å tvinge det norske folket ut av det mørket. Man kan også se Quisling bruke en lignende tematikk, men fokuser hans er i større grad på Olav II som en kriger og vikingkonge, mens kronprinsen ser i større grad på Olav II som en kristen konge som bar det norske folket ut av vanskelighet, ikke kriget. Så om man ser dette i forhold til hva vi så i Quislings tale hvor Olav II var i stor grad et tegn på Norsk kampånd, bruker kronprinsen Olav II for å symbolisere det norske folkets evne til å reise seg fra vanskeligheter.

Kristen Helgen

«Leg merke til hvordan den ble bygget eller fortalt i forhold til folkets egen styrke. I dag er denne helligdom et symbol for oss alle. Den minner om at vårt norske folk før har hatt kraft til å reise seg etter tunge og vanskelige tider.»³⁸ En annen ting som differerer mellom daværende kronprins Olav og Quisling er måten de bruker Olav den hellige og det at han kristnet Norge. kronprinsen portretterer Olav II i stor grad i lys av kristendommen, at mye av

---

³⁷ Norsk Tidend, 1941, s 1

³⁸ Norsk tidend, 1941, s 1

hans styrke kom fra akkurat den troen, Quisling på den andre siden virker som å prøve å unngå det faktumet så mye som mulig. Hvor kristendommen er et klart faktum i kronprinsens bruk av Olav den hellige så ser en ut ifra flere av sitatene vi har sett på av Quisling at det ikke virker som noe Quisling vil vektlegge. Pierre Noras teori er kanskje den som best kan forklare hvordan dette er mulig. Materialet om Olav den hellige er så pass omfattende at man ikke trenger å legge vekt på akkurat kristningen av Norge. Som man ser legger kronprinsen vekt på både kristningen, men også hvordan det bygget opp landet igjen. På den andre siden legger Quisling stort sett bare vekt på bruddet i historien som han mente Stiklestad var og hvordan det viser at Norge fulgte Europa. I stor grad er de motsetninger i akkurat denne bruken av kongen, hvor kronprins Olav bruker kristningen, men i stor grad glemmer bruken av makt og tvang for å gjøre det, legger Quisling vekt på makten og tvangen, og glemmer motivet som var kristningen. Dette er også med på å bære Noras teori som vi så i delen om Quislings tale, hvordan det er tydelig at Olav den hellige er et minnested, noe vi kan og husker, men det er i bunn og grunn bare navnet/stedet som bærer minnet, men historien rundt er ikke noe som er like sikkert lagret i minnene våre. På den andre siden ser man også at Assmans teori her stemmer overens med det man ser her, hvordan hver aktør plasserer et minne innenfor sitt eget perspektiv som gjør det relevant i deres samtids og situasjons kontekst.

Navnebroren og helgen

«Minnet om ham har så ofte gjennom tidene samlet og styrket det norske folk. Det var med tanken også på ham at man bygget mange kirker, og over hans grav ble også nidarosdomen reist.»³⁹ Den daværende kronprins Olav var fra fødselen en dansk prins ved navnet Alexander, når hans far senere kong Håkon, født Christian Fredrik av Danmark, ble konge av Norge byttet både kongen og kronprinsen navn. Kongen tok navnet Håkon og ga den da to år gamle sønnen sin navnet Olav nettopp etter middelalder kongene av Norge, som Olav den hellige var en del av. Dette var nettopp for å knytte det nye kongehuset til de gamle kongene, tilbake til den tiden da Norge var et selvstendig rike før unionene med Danmark og Sverige.⁴⁰

Vi så tidligere på hvordan det virket litt unaturlig for NS og Quisling å bruke Olav den hellige som symbolikk da ideologisk passet ikke dette. På den andre siden er daværende kronprins Olav som i mye større grad var en mer forventet bruker av Olavsarven i sin historiebruk. Kronprinsen bruk av Olav den hellige bærer da mulig mer makt, nettopp fordi han nemlig er oppkalt etter blant annet Olav den hellige. Det som også bærer makt, er i

---

³⁹ Norsk Tidend, 1941, s 1

⁴⁰ Det Norsk Kongehus, 2013.

hvilken grad kronprinsen ser på Olav II som et minne i stede for bare en historisk figur. Quisling fokuserer i stor grad på kongen som en historisk karakter, på en kriger som kan brukes som symbolikk akkurat fra tiden han levde. Kronprinsen på den andre siden fokuserer like mye på hva minnet av Olav II har betydd for nordmenn siden hans død i 1030. Hvordan store monumenter som Nidarosdomen er bygget i hans navn og tydelige tegn på at han er viktig for Nordmenn, ikke bare fordi han var en kriger, men fordi han ga Norge kristendommen.

Et annet eksempel på dette er hvordan signingen av norske konger i dag skjer i Nidarosdomen, nettopp på grunn av kong Olav II den hellige og kong Olav V, noe vi så på innledningsvis i informasjon delen om Olav den hellige. Nidarosdomen har derfor ikke bare betydning til selve Olav II, men også hele det norske monarkiet etter Unionstiden. Dette gir da en mulig forklaring til hvorfor det kan føles mer naturlig at kronprinsen bruker Olav den hellige, han har en sterkere tilknytning til tradisjonene som er nevnt rundt Olav II og monarkiet i Norge på denne tiden. Han er en del av og skal ta del i ritualene som bevarer tradisjonene som knytter nettopp Olav den hellige til det norske monarkiet. I denne samtiden er han fremtiden som skal sørge for kontinuitet i tradisjonene og være en del av at de fortsetter. Man ser derfor at teorien til Hobsbawm spiller inn her, hvordan tradisjonen av å signe/krone norske konger i Nidaros dommen egentlig bare er ca 120 år gammel på dette tidspunktet, virker den mye eldre fordi den er skapt for å skape sammenheng mellom Olav den hellige og datidens konger. Dette får tradisjonene til å virke mye eldre, men det er også det som skaper denne sammenhengen mellom Olav den hellige og daværende kronprins Olav som mulig gjør at hans ord om den gamle kongen bærer mer kraft. Det samme kan i stor grad også sies om selve Nidarosdomen, fram til 1070 er historien at det var et kapell av tre der kirken står i dag, rundt den tiden ble det påbegynt en steinkirke som sto ferdig rundt år 1300. I tiden frem til 1800-tallet var det mange hendelser som gjorde at forfalt steinkirken ved ulike branner og mangel på vedlikehold. Det var ikke før i 1868 at det ble bestemt at kirken skulle restaureres til det en ser i dag.⁴¹

Det kommer altså frem at mye av de tradisjonene som er skapt rundt kongen er fremstilt for å være gamle, men i realiteten ser man at mye av det vi konkret ser i dag ikke har vært så kontinuerlig og gammelt som man skulle tro.

---

⁴¹ Nidarosdomen, u.å.

Kollektivt minne

«tenker tilbake på Olav den hellige som den der ga sitt liv for å kristne Norge og nordmennene, (...) Han har disen vært det samlende og ledende for mange nordmenn gjennom århundre».⁴² Det siste aspektet av daværende kronprins Olavs tale er ikke nødvendigvis noe som konkret kan vises til i talene da det heller er fraværet som viser til historiebruken. Sitatet over er den første benevnelsen av Olav den hellige i kronprinsens tale, selv om det i en liten grad kommer litt mer forklaring av hvem Olav den hellige er så er det egentlig minimalt. Talen er altså i stor grad preget av antagelsen av at de som skal lese denne talen har kunnskap om hvem Olav II er, det er altså antagelsen som samråder med Assmans teori om et kollektivt minne. At Nordmenn flest vet hvem Olav den hellige er og har en viss aning om hva han er kjent foruten noe dypere forklaring. Dette er noe som går igjen i de fleste talene, noe vi så både her hos kronprinsen, men også i Quislings taler. Det er også spennende å se kronprinsens bruk av Olav II her er mer konkret, her fremstilles Olav II klart som en helgen, for det er jo i stor grad det han er, og det han er kjent som. På den andre siden har man Quisling som heller ser på kongen som en viking/kriger konge uten den kristne konteksten som fokus.

Kronprinsen fremhever da den egenskapen Quisling i stor grad prøver å glemme og unnvike,

Det en ser er da hvordan den daværende kronprinsens historiebruk er i stor grad preget av en bevissthet av egen posisjon i historien, men også Olav den helliges posisjon i historien og det kulturelle minne. Det er dette som legitimerer kronprinsens bruk av Olav II, det er forholdet mellom de to, som er noe han selv ikke fremmer direkte, men som i stor grad er noe de fleste vet og som bare trenger små forbindelser for å påpeke, som for eksempel signingen i Nidarosdomen. Kronprinsen bruker også Olav II i et mye mer fredelig syn, han fremmer Olav den hellige som et symbol på et Norge som skal reise seg etter krigen og en person som sto for et bedre Norge. Det er også en mye større bruk av det kristne aspektet av kongen, bruken av helgentittelen og hvem han er for Norge som en kristen helgenkonge.

NS og Olav den hellige

På samme vis som bruken av Olav den hellige er overaskende når det kommer til Quisling er det også overaskende når også NS og aktører som tilhører NS bruker helgenkongen. Mye av argumentasjonen er bygget opp av de de samme argumentene som vi så på ovenfor Quisling, nemlig at Olav den hellige kristnet Norge med makt og derfor kan han brukes for å legitimere

---

⁴² Norsk Tidende, 1941, s 1

NS maktbruk. Dette er helt klart et sterkt argument, men det som nesten er mer interessant å se på er hvordan NS bruker Olav den hellige for å legitimere Quisling som leder.

Legitimere Quisling gjennom Olav den hellige

Partiminister for NS Rolf Jørgen Fuglesang var blant talerne på Olsok stevnet i 1944, der han sa følgende, «Slektenes kraft og slektenes bønn fra Olav Haraldsson til Vidkun Quisling samler seg i et livsbekreftende ja til Norges framtid.».⁴³ Dette er bare et eksempel på hvordan NS aktører prøver i å skape en sammenligning mellom Quisling og Olav den hellige. *Realms of Memory* av Pierre Nora viser I denne oppgaven hvordan overfloden av informasjon gjør det mulig å bruke historien til egen vinning og vri den i den retningen man ønsker. Den viser også hvordan minnesteder, som også kan være personer, er konkrete ting som har tatt over for det kollektive minnet og fungerer på samme vis. Det er den tingen vi husker, men Nora argumenterer at minnet rundt, altså hva som skjedde rundt den «tingen» har blitt mer borte. Derfor er det lett at den «tingen» blir brukt på ulike måter av ulike aktører som igjen har ulike motiver for hvorfor de bruker «tingen». Dette er ikke å si at man kan bruke et minnsted som Olav den hellige til hva man vil og bruke helt feil informasjon, men man kan bruke den til egen vinning. Vært individ kan sette minnstedene inn i egen kontekst å bruke det innad i den konteksten. Relevansen denne teorien på dette temaet er hvordan NS klarer forme sammenligningen mellom Olav den hellige og Quisling på en måte som skaper noe som minner om familiære bånd, selv om man i stor grad mangler bevis på disse familiære båndene.

Partiminister Fuglesang fortsetter i sin tale, «Slik som dette grunnfjell hav vært en del av Norge i tusener av aar, vil ogsaa den vilje til liv som Vidkun Quisling har gitt folket forbli vaart evige eie»⁴⁴ Ved å skape forbindelse mellom Olav den hellige og Vidkun Quisling prøver man å legitimere hans rolle som «styrer» av Norge. Det er også her ganske merkelig å bruke Olav den hellige da igjen ideologisk passer ikke de så godt sammen. På den andre siden fungerer ideen om en eneveldig krigerkonge som endret landet ved tvang inn i ideen om hvordan Quisling tenker om det han selv gjør i Norge i hans samtid. Ifølge Grimnes var jo bruken av Olav den hellige legitimert ved måten han kristnet Norge heller enn selve kristningen, dette nettopp fordi det skjedde ved tvang og ikke noen demokratisk prosess.⁴⁵ Så på samme måte som det legitimerer helheten av NS i makt så legitimerer det Quisling som leder når han konkret blir sammenlignet med Olav II. Ved å sammenligne Quisling og Olav

---

⁴³ Frostingen, 1944, s 1

⁴⁴ Frostingen, 1944, s 1

⁴⁵ Grimnes, 2021, s 158

virker det som partiministeren prøver å skape assosiasjon mellom et kollektivt minne av en sterk, kriger konge som seiret og forente Norge under en religion og styre, med Quisling for å si at han kommer til å være det samme.

Olav den hellige som eksempel i naziraseideologi

Følgene ble sagt av professor Dr. Eyvind Mehle i 1944 vedrørende Olav den hellige som var med på å skrive et historisk verk som omhandlet Olav II og Stiklestad i forberedelse til Olsok samme år. «- Professoren ser altså Olav som en typisk representant for nordisk rase? – Det er jeg ikke alene om. Slektledd etter slektledd av nordmenn har sett ham slik. Det vitner Olavsbildene og Olavsskulpturen om. Og rasepreget har vært så fremherskende hos hans etterfølgere på tronen at sagaene nevner det med en viss ærbødig beundring.»⁴⁶ Selv om Olav den hellige ikke helt passer inn ideologisk bruker NS han til å forsvare både rase ideologi og samarbeid med tyskerne. Raseideologien blir bygget opp med Olav den hellige som en representant for den nordiske rasen, derfor et bilde av hvordan nordmenn burde være og ifølge sitatet fortsatt er. Som vi ser i sitatet over beskrives Olav den hellige som en representant av den ariske rasen, altså mest sannsynlig, blond, blåøyd, høy og sterk. Problemet oppstår når man i realiteten ikke helt vet om dette stemmer, i 2013 ble det utgitt en artikkel om forskningen på akkurat hvordan Olav II skulle ha sett ut og realiteten var at de da ikke viste.⁴⁷ Vi vet derfor ikke hvordan Olav den hellige egentlig så ut, men at Olav den hellige hadde trekk som gjorde at han passet inn med NS tanker om den «nordiske rase» er ikke utenkelig, og heller ikke noe som helt nøyaktig kan motbevises. Som vi så i metodekapittelet må man her unnlate å diskutere om begrepet «den nordiske rase» er noe man faktisk kan spesifisere en biologisk avgrensning av mennesker med, da det hadde vært mer en representasjonsanalyse. Det er heller viktig her hva som var ideen bak begrepet, hva tenkte professoren når han sa dette, og hvordan stilte det i kontekst til andre som bruker «begrepet», som gjør det til en diskursanalyse. Det er også mest sannsynlig sånn folk flest ser for seg Olav den hellige, som at han passer en typisk beskrivelse av noen som kommer fra Norden. Så da kan man jo argumentere at dette ikke nødvendigvis bare er basert på hvordan Olav II konkret så ut, men i større grad hvordan folk gjennom tiden har sett han for seg. Dette er noe som faktisk kommer frem i sitatet over, «Slektledd etter slektledd av nordmenn har sett ham slik.»⁴⁸ Argumentet bygger seg jo da heller på en folkelig oppfatning av Olav II, noe som gjør at man kan si også

---

⁴⁶ Arbeidets rett, 1944, s 1-4

⁴⁷ Hofstad & Kotsbakk, 2013.

⁴⁸ Arbeidets rett, 1944, s 4

denne argumentasjonen bygger på en oppfatning av et kollektivt minne av hvordan helgenkongen så ut, hvordan man ser for seg kongen når man selv bruker han.

Kongelig legitimering

«Den som skal lede folket, må være en som er runnet av norsk ett – av Norsk Blod. En slik mann har vi i dag, og det er Vidkun Quisling.»⁴⁹ Legitimeringen av Quisling som kommer frem i talene fra NS er i stor grad preget av en argumentasjon som nesten kan minne om en kongelig legitimering. Når vi så på tradisjonene og systemet som gir daværende kronprins Olav sin posisjon til å tale på den måten han gjør om Olav den hellige, kan det minne om måten NS medlemmer omtaler Quisling. Veldig ofte ser man at det er familien en konge er i fra som gir grunnlaget for hvorfor akkurat de er konge. Som kong Harald i dag så sier man gjerne at han er konge fordi han er sønn av kong Olav og kronprinsesse Martha, og fordi han er barnebarn av kong Håkon og dronning Maud.⁵⁰ Selv om det ikke er så konkrete slektsbånd som knytter Quisling til makten over Norge viser NS aktører til en lik argumentasjon som det man ser i sitatet over. Det samme kan man jo egentlig si for daværende kronprins Olav også, begge partene blir legitimert på denne måten, men igjen av de kan bevise konkrete slektskaps bånd til Olav den hellige. Det viser til å i stor grad være en symbolsk legitimering, kronprinsen på sin side har de faktiske tradisjonene som han er og en dag skal ta del i, i tillegg til sitt eget navn, som symboliserer en forbindelse med Olav II. Quisling på sin side har den konkrete symbolikken til Olav II som blir brukt til å sammenligne de to på sin side. Likheter mellom de to blir dratt for å gi Quisling legitimitet gjennom Olav II som å si de representerer de samme aspektene av kongen. «Slektenes kraft og slektenes bønn fra Olav Haraldsson til Vidkun Quisling samler seg i et livsbekreftende ja til Norges framtid.»⁵¹ er et annet eksempel på denne typen sammenligninger. Som vi så i kapittelet om Quisling og hans bruk av Olav den hellige, så vi hvordan han brukte disse tradisjonene som var satt rundt kongen for å selv bruke han som en legitimerende kraft, så ser man at NS aktører gjør det samme når de bruker kongen for å legitimere Quisling. Man kan dermed vise til, med Hobsbawms teori bak, hvordan disse skapte tradisjonene rundt Olav den hellige ble brukt i Nazistenes historie bruk for å gi Vidkun Quisling legitimitet som styrer av Norge nesten på en slik måte man gir en konge legitimering for å styre et land.

---

⁴⁹ Nordlandsposten, 1942, s 2

⁵⁰ Det Norske Kongehus, 2023b.

⁵¹ Frostingen, 1944, s 1

Så for å oppsummere ut ifra dette utvalget ser en hvordan NS sin historiebruk er preget av et ønske om å legitimere både seg selv og lederen Vidkun Quisling. Dette både gjennom å sammenligne sin egen leder med kongen, selv om dette kanskje er en ideologisk motsetning i samråd med kristendommen. Olav den hellige er både et virkemiddel for å legitimere deres egne maktbruk, men også Quislings maktbruk.

Konklusjon

Så hvordan ble Olav den hellige brukt for historisk legitimering av ideologier, tankesett og personer under andre verdenskrig? I hovedsak har oppgaven sett på tre ulike aktører, Vidkun Quisling, daværende kronprins Olav og en parr ulike aktører fra NS.

Quisling var den første aktører vi så på. Hvordan han bruker Olav den hellige i sin historie er i stor grad preget av en bruk av tradisjoner, ikke nødvendigvis for å legitimere seg selv og sine egne handlinger, men for å legitimere selve det å bruke kongen som symbol. Quislings historiebruk er preget i stor grad å fremme de egenskapene av Olav II som han kan gjenspeile i seg selv, NS og egen ideologi. Dette for å prøve å skape en assosiasjon til storheten som var Olav den hellige og hans kristning av Norge og til det Quisling selv sammen med NS prøver å oppnå i Norge. Han prøver dermed å si at de også kommer til å seire som Olav II gjorde den gangen. Dette gir dem en historisk forankring som kan forsvare maktbruken NS, Quisling, og tyskerne bruker mot det norske folket, da de argumenterer at den maktbruken er like nødvendig som den Olav II brukte når han skulle kristne Norge. Det andre som preger historiebruken til Quisling er hvordan han i stor grad prøver å unngå å bruke det faktum at Olav den hellige kristnet Norge og var en helgenkonge. Det er ikke et fravær av den kunnskapen som virker å ligge til rette her, men heller bare et bevist valg å unnlate det når enn det er mulig, det er dermed et fåtall eksempler på at han nevner kristningen, men ofte ser man at det mangler i situasjoner hvor det egentlig er en stor del av historien. Dette kan være for å prøve å gi inntrykk av at nasjonalsosialismen er den nye kristendommen, eller at nasjonalsosialismen er for nordmenn i dag det samme som kristendommen var for Olav den hellige. Dette spiller da overens med det faktumet at NS ideologien så tilbake på vikingtiden som Norges storhets tid og slaget på Stiklestad var jo i stor grad slutten på perioden. Derfor gir det i stor grad mening å unnlate motivet bak slaget på Stiklestad så mye som mulig og heller fokusere på de aspektene som heller passer bedre ideologisk og i deres fordel.

Den andre aktøren vi så på var daværende kronprins Olav. Hans bruk av Olav den hellige er preget på en annen måte enn Quisling, selv om noen av poengene går igjen. Det

første poenget må man se i kontrast med Quisling sin historiebruk da de motsetter hverandre. Kronprinsens bruk av Olav den hellige er i stor grad preget av at Olav den hellige var en forenende og løftene kraft for nordmenn. kronprinsen fokuserer i større grad på det å komme ut av en vanskelig situasjon og reise seg igjen, der Quisling i stor grad bruker Olav II for å vekke kampånd og legitimere maktbruk. Det samme ser man også hvordan i kontrast til Quisling legger kronprinsen vekt på Olav II sin posisjon som helgen og kongen som kristnet Norge i stede for å unngå det. Kristendommen er ifølge kronprinsens Olav II sitt verdigrunnlag som gjør at han vinner frem, det er en styrke i kongen som hjelper han å bane vei, og som var noe av det som hjalp å bygge Norge opp igjen. Historiebruken til kronprinsen er også preget av en bevissthet rundt sin egen posisjon og hvor han står i posisjon til Olav den Hellige. Selv om dette ikke er direkte noe kronprinsen selv viser til i stor grad er det noe som ligger tilrette i talen, det er en bevissthet om hans rolle i tradisjonene som er rundt Olav II. kronprinsen er for det første oppkalt etter Olav den hellige da han endret navn etter at hans far Håkon VII ble valgt til konge, han skal også i sin samtid en dag bli signet til norsk konge i Nidarosdomen, nettopp på grunn av Olav den hellige. Man kan se på dette som en underliggende historiebruk som ikke konkret skyldes noe kronprinsen sier, men heller noe som ligger til rette for at han er i en posisjon til å holde denne talen og tale til folket. Det siste aspektet av kronprinsens historiebruk er det sammen som Quisling, en klar bevissthet på Olav den helliges posisjon som et kollektivt minne som ikke trenger forklaring for å være et symbol.

De siste aktørene vi så på var medlemmer av NS og deres bruk av historien og hvordan de brukte den for å legitimere både egen ideologi, men også NS lederen Vidkun Quisling. Vi så ulike eksempler på hvordan ulike aktører bruker Olav den hellige for å sammenligne og med det legitimere sin egen leder. På samme måte som Quisling brukte Olav II til å legitimere egne handlinger og maktbruk til seg selv og partiene er det i stor grad det man ser disse aktørene også prøve på. Det er et klart ønske om å skape assosiasjoner mellom Olav II og Quisling for å si gjennom denne sammenligningen at begge er store menn og siden Olav II seiret vil også Quisling seire. Olav II blir også brukt for å legitimere NS rase ideologi, ved å bruke en folkelig oppfatning av kongens utsende, som kanskje eller kanskje ikke er sann, til å binde han med Nazistiske raseideologier. Det er derfor klart at Olav den hellige blir en klar legitimerende figur for NS både for seg selv, sin egen maktbruk og ideologi, men også for å skape et bilde av en leder som kan sammenlignes med en krigerkonge fra Norges storhetstid.

Så for helt til slutt å samle alle trådene. Denne oppgaven har fokusert på å se på argumenter brukt rundt Olav den hellige for å bruke han som symbol i egen ideologi, tankesett og ønskelige utfall av krigen. De fleste talene vi har sett på og deres aktører har i stor grad hatt samme grunnleggende historiebruk i grunnen, det er de samme teoriene som her har gått igjen. Selv om man må vedkjenne at denne oppgaven er bygget opp på et utvalg av tekster ser man også generelt et mønster i talene når det kommer til Olav den hellige. Det er i stor grad hans rolle som Kollektivt minne som ligger sterkest til grunn for bruken, han er enkel å bruke fordi han ikke trenger forklaring, han er et velkjent minne for de fleste. Det er også hans allsidighet som gjør det lett å bruke han som en symbolikk som passer innenfor brukerens bestemte synspunkt, dette gjør at en kan være eklektisk med hva man bruker av kongens historie for å passe ens motiv best. Derfor ser man i stor grad at måten kongen blir brukt på av dette utvalget aktører i stor grad er ganske likt og det er mye av det samme som ligger til grunn, men det er måten de vrir på ting og hva de velger å bruke av Olav II som differerer mellom dem. Hvor NS og Quisling i stor grad fremmer krigerkongen bruker daværende kronprins han for å fremme det å reise seg fra vanskeligheter

Kildeliste

Arbeidets rett. (1944, 07.06) *Stiklestad i nytt lys*. S 1-4

Assman, J. (1995). *Collective Memory and Cultural Identity*. New German Critique.

Bagge, S. (2015). *Olav Den Hellige som Norsk Konge (1015-28)*. *Idunn*, utgave 4(vol 94). <https://www.idunn.no/doi/full/10.18261/ISSN1504-2944-2015-04-02>

Buskerud blad. (1944. 31. 07). *Stevnet på Stiklestad – Quislings tale*. S1-2

Den norske kirke. (U.Å.) *Olsok – Olavsdagen*. Hentet 9. mai 2024 fra <https://www.kirken.no/nb-NO/kristen-tro/kirkearet/spesielle-dager/olsok/>

Det Norske kongehus. (2013, 13.06.). *Kong Haakon VII (1872 – 1957)*. <https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27613>

Det Norske Kongehus. (2023a, 03. mai). *Signingstradisjon*. <https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27589#:~:text=Kongesigning%20er%20en%20tusen%C3%A5rig%20tradisjon,som%20ble%20kronet%20i%20Norge.>

Det Norske Kongehus. (2023b, 06.11). *Hans Majestet Kongen*. <https://www.kongehuset.no/artikkel.html?tid=27559#:~:text=Han%20er%20s%C3%B8nn%20av%20Kong,Kronprins%20Harald%20ham%20p%C3%A5%20tronen.>

Erl. A. (2011). *Memory in Culture*. Palgrave Macmillan.

Folke bladet – For Sogn og Fjordane. (1943, 23, 07). *Vi nærmer oss Olsok*. S1

Frostingen. (1944, 26. 07). *Stiklestad 1944*. S1

Gjerpen, A. (19 januar, 2022). *Vidkun Quisling – landsforræderen som gjorde statskupp over radio* [Audiopodkast]. NRK.

https://radio.nrk.no/podkast/historiske_kjendiser/1_f1269c18-01f5-4687-a69c-1801f5c68757

Grimnes. O, K. (2021). *Norge Under Andre Verdenskrig: 1939-1940*. Aschehoug.

Hofstad. S. & Kotsbakk. K, K, N. (2013, 22. 11) *Hvordan så Olav den hellige egentlig ut*. NRK. https://www.nrk.no/trondelag/hvordan-sa-olav-den-hellige-ut_-1.11372590

Hobsbawm, E. (2012). Introduction: Inventing Traditions. I Hobsbarm. E. & Ranger. T. (red.) Hobsbawm and Ranger: *The Invention of Tradition*. (S 1-14). Cambridge University press.

Nidarosdomen. (U.Å.) *Nidarosdomen*. Hentet 9. mai 2024 fra <https://www.nidarosdomen.no/attraksjoner/nidarosdomen>

Nora. P. (1992). General Introduction: Between Memory and History. I P. Nora (Red) *Realms of Memory – The Construction of the French Past*. Columbia University Press. (s 1-23)

Nordlandsposten (1942, 30. 07). *For Norges sak må alle andre hensyn vike: Olsokstevnet på Stiklestad ble et oppgjør med de onde makter som har truet folkets eksistens. Kraftig og mannende tale av Ministerpresident*. S2

Norsk Tidene (London). (1941, 29. 07.) *Kronprins Olav om Olav den Hellige: Og om vår faste tro på et fritt og gjenreist Norge*. S2

Orning. H, J. (2019, 12 februar). *Bruken av Olav den Hellige I Moderne Norsk Historie*. Norgeshistorie. <https://www.norgeshistorie.no/studere-fortid/historie-i-bruk/2004-bruken-av-olav-den-hellige-i-moderne-norsk-historie.html>

Pomian, K. (1992). Franks and Gauls 1. I P. Nora (Red) *Realms of Memory – The Construction of the French Past*. (s 27 – 78). Columbia University Press.

Ryymän. P. (2018). Å Arbeide med Tekstanalyse. I L. Melve & T. Ryymän (Red) *Historikerens Arbeidsmåter*. (s 44-70). Universitetsforlaget.

Stugu, O, S. (2020). *Historie I Bruk* (2. utg). Det Norske Samlaget.

